
ÁLLAMTUDOMÁNYI

MŰHELYTANULMÁNYOK

2016. évi 9. szám

Gönczi Gergely

**Az ökoszisztémák
fenntarthatóságának figyelembe
vétele a katonai gyakorlóterek
vonatkozásában**

Nemzeti Közszolgálati Egyetem · National University of Public Service
Budapest

ISSN 2498-5627
www.allamtudomany.hu

Az ökoszisztémák fenntarthatóságának figyelembe vétele a katonai gyakorlóterek vonatkozásában

Absztrakt

Ma már minden korszerűnek tartott haderőre jellemző a zöldebb gondolkodás, és a fenntarthatóságra való törekvés. Erre bizonyíték többek között az Európai Unióban, a katonai kezelésben lévő területeknek a NATURA 2000 ökológiai hálózatban történő szerepvállalása, melynek eredményeképpen a katonai gyakorlótereknek/lőtereknek és főként a vonzáskörükben lévő puffer zónáknak az ökológiai szintű felértékelődése tapasztalható.

Az előadás (cikk) igyekszik bemutatni a katonai gyakorlóterek szerepét a természeti értékek megőrzésében mind nemzetközi mind hazai viszonylatban. Bemutatja a NATURA 2000 hálózattal való együttműködést, és azokat a célkitűzéseket/feladatokat, melyekkel összhangban biztosítható az ökoszisztémák fenntarthatósága. A cikk végén a szerző értékeli az eddig elért ilyen irányú hazai eredményeket és javaslatokat tesz a program jövőbeli folytatásának egyes elemeire, lehetőségeire.

Kulcsszavak: fenntarthatóság, ökoszisztéma, megőrzés, természeti érték

Bevezetés

Az ember mindig is saját hasznára formálta környezetét. Az idő múlásával és a civilizáció/technológia folyamatos fejlődésével együtt ez olyan méreteket öltött, melynek hatására fokozatosan nőtt - és még napjainkban is nő - az ebből fakadó környezeti terhelés mértéke, ami egyúttal negatív hatással van Földünk ökoszisztémáira is. Ebből adódóan a természeti értékek megőrzése a XXI. században is egyre nagyobb kihívást jelent. Ennek oka többek között a népesség gyarapodása, az urbanizáció, a fogyasztói szokásokhoz igazodó ipar terjeszkedése, a termőföldek mezőgazdaságba való bevonása, az éghajlatváltozás, és nem utolsósorban a modernkori hadviselés. A hadviselésnek jelen esetben azért van itt nagy jelentősége, mivel ennek a területnek alapvető jellemzője a környezetterhelő és környezetromboló mivolta, ami nemcsak a háború időszakára, hanem "a béke-, valamint általános kiképzési és felkészülési időszakokra is kiterjed."² Ezzel kapcsolatban számos cikk, tanulmány, könyv, értekezés látott már napvilágot - köztük a Nemzeti Közszolgálati Egyetem gondozásában is - ahol különböző szinteken és megközelítésben vizsgálták a környezet

---

¹ PhD-hallgató, Katonai Műszaki Doktori Iskola, Nemzeti Közszolgálati Egyetem,

² HEGEDŰS HAJNALKA: A Magyar Honvédség fenntarthatósági törekvései a hulladékgazdálkodás terén, Országos fenntarthatósági szakmai nap, Klímaügye(in)k 2016

degradálódásának mértékét, illetve azokat a lehetőségeket és módszereket, melyekkel implementálható a "zöldebb" gondolkodás és a fenntarthatóság a hadviselésben.³ A szerző jelen esetben a katonai gyakorlóterek szintjén szeretné bemutatni/megvizsgálni a fenntarthatóság kérdéskörét, mivel Európai Unió viszonylatban már létezik erre vonatkozó gyakorlat, és aminek már hazai vonatkozása is van.

Az ökoszisztéma fogalmának meghatározása és működését befolyásoló tényezők

Az ökoszisztéma egy olyan nyílt "ökológiai rendszert jelent, mely az élőlények és élettelen környezetük teljes kapcsolatrendszerét felöleli."⁴ A rendszeren belül anyagcsere illetve energia folyamatok is végbemennek, melyeket az élő (biotikus) és élettelen (abiotikus) összetevők indukálnak.⁵ Csoportosításukat tekintve megkülönböztetünk természetes (emberi beavatkozás nélküli) és mesterséges (emberi beavatkozású) ökoszisztémákat.

Működésüket befolyásolhatja:

- (indirekt módon) az éghajlatváltozás,
- (direkt módon) a nem megfelelő emberi beavatkozás,

Az előbb felsorolt két befolyásoló tényező hatására megszűnhet egyrészt a természetes rendszerek ökológiai egyensúlya, másrészt a dinamikus egyensúly megbomolhat, ami a rendszer degradálódását idézheti elő.⁶

Az éghajlatváltozás hatására növekszik a hőmérséklet, ami szárazsághoz vezethet. Ez a flórára és faunára nézve egyaránt káros, ami vagy kipusztuláshoz vagy elvándorláshoz vezethet.⁷ Ráadásul a növénytakaró eltűnésével, és a tápanyagforrások kiapadásával a talaj működésében is zavar léphet fel, ami talajpusztuláshoz vezethet.

Az emberi beavatkozások tekintetében, fontos megemlíteni az intenzív mezőgazdasági gyakorlatokat, a fakitermeléseket, urbanizációt, az ipar terjeszkedését, és nem utolsósorban a katonai szektor térhódítását, hiszen itt az egyik legnagyobb szennyező anyag kibocsájtóról beszélhetünk.

Az ökoszisztémák és a hadviselés kapcsolata

Ha megnézzük a Földünkön eddig lezajlott vagy éppen zajló háborúkat és egyéb katonai tevékenységeket, nem a környezetkímélő mivoltuk jut eszünkbe, hanem az adott esetben végbemenő nagymértékű rombolás és pusztítás. Gondoljunk itt a tömegpusztító fegyverekre, az egyre nagyobb robbanóerejű bombákra, a különböző típusú vegyi anyagokra, és minden olyan eszközre, amivel hatékonyabban lehet egy háborút megvívni/megnyerni. Ez viszont egyre nagyobb terhet jelentett/jelent az adott ökoszisztéma számára, hiszen egy háborúban

³ Krajnc Zoltán: The emerging new area of science: ecology of warfare (new paradigms in planning and conducting of military operations), In: A hadtudomány és a hadviselés komplexitása a XXI. században, ISBN 978-615-5527-47-0 Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2015

⁴ BIHARI ZOLTÁN, DR. ANTAL ZSUZSANNA, DR. GYÜRE PÉTER (2008): Természetvédelmi ökológia, Debreceni Egyetem TÁMOP 4.1.2 pályázat http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0032_okologia/ch04s06.html (a letöltés dátuma: 2016.03.25.)

⁵ GODÓ ZOLTÁN (2011): Agro-ökológia http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0021_Agro-okologia/ch01s03.html (a letöltés dátuma: 2016.03.25.)

⁶ Bihari (2008) i.m.

⁷ KOVÁCS-LÁNG EDIT, KRÖEL-DULAY GYÖRGY, CZÚCZ BÁLINT (2008): Az éghajlatváltozás hatásai a természetes élővilágra és teendők a megőrzés és kutatás területén, Természetvédelmi közlemények 14, pp.5

nem az az elsődleges prioritás, hogy megvédjük a természeti értékeket.⁸ Ettől eltekintve a modernkori hadviselésnek vannak olyan aspektusai, ahol a fenntarthatóbb gondolkodás és magatartás megmutatkozik, erre jó példa a megújuló energiák hadseregen belüli felhasználása. De ezen kívül szigorú nemzetközi környezetvédelmi jogszabályokkal is támogatják a "zöldebb" gondolkodást. Fontos még megemlíteni, hogy az ENSZ Közgyűlés Nemzetközi Jogi Bizottságának 2013. évi 65. ülésén bekerült a programba a "Fegyveres konfliktusok környezetvédelmi vonatkozásai" elnevezésű tárgykör. Azóta ennek már két jelentése is napvilágot látott, ahol többek között tárgyalásra került a "Kiemelten fontos természeti értékek és területek"-ről szóló fejezet. Itt ezeknek a jelentőségére hívják fel a figyelmet, és hogy ezek megóvása nagy fontossággal bír.⁹ A közvélemény legtöbb esetben mégis szkepticizmussal állhat ehhez a hadseregen belüli zöldebb gondolkodáshoz, hiszen a médiából való informálódás során sokszor csak a negatív oldalát ismerhetjük meg a hadviselésnek. A köztudatban a legtöbben úgy gondolhatják, hogy a katonai gyakorlóterek úgy néznek ki, mint a holdfelszín, kopáran, tele kráterekkel.¹⁰ Sokan meg vannak győződve arról, hogy hadgyakorlatok nagymértékű zajterheléssel és nagy kiterjedésű szennyezéssel járnak, amik az ökoszisztémák degradációját váltják ki. Ez a szemlélet csak részben igaz, hiszen ha szennyezés lép fel, akkor általában az csak kis kiterjedésű területeket érint, ott ahol a gyakorlat folyik. Az ezt körülvevő ténylegesen nagy kiterjedésű részek puffer zónaként funkcionálnak. Az ilyen extenzív területek biztonsági célt szolgálnak, hiszen izolálják a gyakorlóteret a civil lakosságtól. Ezenkívül nagy előnyük lehet, hogy olyan ökoszisztéma alakulhat itt ki, ami csak nemzeti parkokra és más természetvédelmi területekre jellemző. Ennek oka, hogy ezek a puffer zónák katonai védelem alatt állnak, hiszen művelési területek, így gazdasági tevékenység nem folytatható rajtuk. Hosszú éveken át el vannak zárva, így nagy szerepük van a biológiai sokféleség fenntartásában, biológiai értelemben vett értékük jóval nagyobb lehet, mint a környező vidékéké.¹¹ Egy vizsgálat szerint, ha globális léptékben nézzük meg a katonai gyakorlóterek nagyságát, azok körülbelül a teljes Földfelszín legalább 1%-át teszik ki. Ezek a területek a Föld főbb ökoszisztémaiban előfordulnak, így megvan a potenciál bennük, hogy legalább 25%-al megnöveljék Földünk védett területeinek hálózatát.¹²

A katonai gyakorlótereken előforduló leggyakoribb degradációs formák

Először is fontos meghatározni a gyakorlatok azon aspektusait, melyek valamilyen formában hozzájárulnak az ott kialakult ökoszisztéma degradációjához.

---

⁸ PADÁNYI JÓZSEF, FÖLDI LÁSZLÓ: Environmental responsibilities of the military, soldiers have to be "GREENER Berets". Economic and Management, Published by the University of Defence in Brno, VIII. évf 2. szám 48-56. o. 2014.

⁹ MARIE G. JACOBSSON: Second report on the protection of the environment in relation to armed conflicts International Law Commission, Sixty-seventh session, 2015 http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/311876/A_CN.4_685-EN.pdf?sequence=3&isAllowed=y (a letöltés dátuma: 2016.04.28.)

¹⁰ MAGDALENA ZUG (2015): Journal of security and sustainability issues, The influence of protected areas on military training areas in terms of sustainable development http://jssidoi.org/dok/JOURNAL%20OF%20SECURITY%20AND%20SUSTAINABILITY%20ISSUES/2015%20Vol_5%20No2%20December/Journal%20of%20Security%20and%20Sustainability%20Issues%20Nr_5_2_1.pdf (a letöltés dátuma: 2016.04.01.)

¹¹ Zug (2015) i.m.

¹² Zug (2015) i.m

- A különböző típusú bombák detonációja után visszamaradt kráterek rontják a tájképet, ezenkívül megbolygatják az addig megszokott élőhelyet.
- A fel nem robbant lőszer, harcanyagok és egyéb vegyi anyagok (mint például a kifolyt üzemanyag vagy motorolaj) talajszennyezést idéznek elő.
- A gyakorlatok során keletkező zaj zavart okozhat a területen élő fauna életfunkcióiban, viselkedésében.
- A páncélos járműforgalom, és itt főleg a láncotalpas járművek, egyrészt feltörik a talajt, másrészt talajtömörödést idézhetnek elő. Ennek hatására romlik a talaj vízáteresztő képessége, elfolyás léphet fel.
- A növénytakaró eltűnésével megváltozik a tápanyagforgalom és a talajképződés folyamata,¹³ és nőhet a talajerózió és defláció kockázata.
- Új utak kialakításával, meglévő utak intenzívebb használatával az élőhelyek feldarabolása következhet be.¹⁴
- A közlekedés és a gyakorlatok során bekövetkező rendszeres talajsebzés előidézhetheti az idegenhonos fajok betelepülésének esélyét.¹⁵
- A gyakorlat során levegőszennyezés kockázata is fennáll.

Katonai gyakorlóterek szerepe az ökoszisztémák megőrzésében

A gyakorlóterek direkt módon természetesen nem járulnak hozzá egy ökoszisztéma megőrzéséhez, viszont indirekt módon a - korábban megemlített - vonzaskörzetükben lévő úgynevezett puffer zónáival annál inkább. Ennek főbb okai a következők:

- Őrzött területekről beszélünk, mivel ezek katonai kezelésben vannak.
- Ebből következik, hogy egyéb gazdasági tevékenység, mint a mezőgazdálkodás, erdőgazdálkodás nagyon korlátozottan vagy egyáltalán nem végezhető itt.
- Kiterjedésüket nézve, elég nagyok ahhoz, hogy egy adott ökoszisztéma kialakuljon rajtuk.
- Körülményekhez mérten zavartalan élőhelyet tud biztosítani.
- Védett fajok élőhelyeül szolgál.
- A biológiai sokféleség mértéke növekedhet.¹⁶

A haderők szerepe a fenntartható természeti értékek megőrzésében Európában

Az Európai Unió tagországaiban számos olyan a hadsereg tulajdonában lévő terület van, ami jogosult arra, hogy felvételt nyerjen a NATURA 2000 elnevezésű környezetvédelmi hálózatba. Erre számos jó példa van, úgy mint Hollandia, ahol a hadsereg tulajdonában lévő területek 50%-a NATURA 2000 terület, de ez a szám Belgiumban 70%-ra, Dániában 45%-ra tehető.¹⁷ Az ilyen jellegű partnerség mindegyik fél számára rejt magában pozitívumokat. A

¹³ MICHAEL HOPKINS (2005): Military Excercises 'good for endangered species' <http://www.nature.com/news/2005/050812/full/news050808-14.html> (a letöltés dátuma: 2015.04.01.)

¹⁴ Zug (2015) i.m.

¹⁵ GÁLHIDY LÁSZLÓ (2015): Természeti értékek és megőrzésük, WWF Magyarország, Természetvédelmi képzés a Táborfalvai Lő- és Gyakorlóteret használó katonai alakulatok számára

¹⁶ Hopkins (2005) i.m.

¹⁷ Zug (2015) i.m.

civil lakosság betekintést nyerhet a program részleteibe, ez főleg az adott területek vonzáskörében élő civil lakosság számára előnyös. A NATURA program növelheti a megőrzésben fontos szerepet játszó területek nagyságát, így összességében javul a hadseregekről kialakult kép is.

A következőkben az ilyen szintű partnerség kerül bemutatásra néhány példán keresztül.

Az Salisbury Plain Dél-Anglia középső részén helyezkedik el. Ez Északnyugat-Európa egyik legnagyobb kiterjedésű meszes gyepterülete, melynek kiterjedése 14000 hektár. Változatos növény és állatvilággal rendelkezik, melyek meghatározzák a területet. Nem utolsó sorban pedig ez Nagy Britannia egyik legfőbb katonai gyakorlótere. Ebből adódóan a többi területre jellemző intenzív mezőgazdasági gyakorlat itt erősen korlátozva van. Ennek a korlátozott földhasználatnak viszont megvannak a hátulütői, ami túllegeltetésben és az idegenhonos növényfajták megjelenésében valósult meg. A feladat tehát az volt, hogy javítsák a terület menedzsmentjét, ezáltal helyreállítsák és megőrizték annak értékeit. Eltávolították a lőszermaradványokat, illetve a gyomnövényeket. Javították az ugartyúk (*Burhinus oedicnemus*) és a lápi tarkalepke (*Euphydryas aurinia*) életfeltételeit. Egy új pásztorprogram bevezetésével korszerűbb legeltetési formát vezettek be. A hadgyakorlatok miatt a birkák csak kis területeken tudtak legelni, így túllegeltetés lépett fel. Ezt úgy küszöbölték ki, hogy folyamatos kapcsolattartás mellett a gyakorlatok időbeosztásához igazodva, nagyobb területeket járhattak be, így csökkentve a túllegeltetés kockázatát. A területen végrehatott LIFE projekt sikerként lett elkönyvelve. A program összehozta a terület érdekeltjeit, - a természetvédelmi csoportokat, a hadsereget és a helyi közösséget (farmereket) - hogy megoldást találjanak a terület problémáira vonatkozóan. A projekt felhívta a közvélemény figyelmét is, és eredményei implementálhatóak más LIFE projektekben is, derült ki az ezzel foglalkozó EU-s tanulmányból.¹⁸

Egy másik hasonló tanulmányból kiderült, hogy Belgiumban a hadsereg nagy kiterjedésű területeket birtokol a Flamand régióban. 1999-ben a NATURA 2000 területek kijelölésével összefüggésben megegyezés született a regionális természetvédelmi szervezet és a honvédelmi hatóságok között, melynek annyi megkötése volt, hogy a megállapodás csakis a degradálódott területekre vonatkozott. Később a projekt már 12 területet ölelt fel több mint 9400 hektár kiterjedésben, mozaikos tájalemekkel úgy mint: száraz füves puszták és dűnék, száraz gyepek, nedves füves puszták, lápok, mocsarak, és elszigetelt erdők. A projekt feladatai között volt, hogy olyan stratégiát és menedzsmentet dolgozzanak ki a területek számára, melyeket össze lehet kötni a különböző Földrajzi Információs Rendszer (GIS) eszközeivel, lehetővé téve ezzel a tábori parancsnokok számára a hadgyakorlatok és a természetvédelmi igények összehangolását. A helyreállító munkák magukba foglalták az érzékeny területek kaszálását, gyepek vágását, égetést, extenzív legeltetést. Élőhelyet biztosítottak különböző veszélyeztetett fajok számára, mint az eleveneszlő gyík (*Zootoca*

---

¹⁸ SALISBURY PLAIN - IMPROVING THE MANAGEMENT OF SALISBURY PLAIN NATURA 2000 SITES

http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=1712 (a letöltés dátuma: 2015.04.01.)

vivipara), a lábatlan gyík (*Anguis fragilis*), és a lápi szitakötő (*Leucorrhina pectoralis*). Ezenkívül egy speciális oktató anyagot is kidolgoztak a hadsereg kötelékébe újonnan belépő újoncok számára, ezzel támogatva a környezettudatosságot.¹⁹

A Magyar Honvédség szerepe a fenntartható természeti értékek megőrzésében

Az előzőekben, nemzetközi példákon keresztül láthattuk hogyan is valósul meg a civil és katonai szervek közötti összefogás, ami a fenntarthatóságot illeti, de természetesen magyar vonatkozása is van az ilyen jellegű programnak. Hazánkban a Táborfalva-Örkény-Tatárszentgyörgy-Dabas térségben fekvő Turjánvidék "80km hosszan, de csak néhány kilométer szélességben húzódik végig a Duna-Tisza közti Homokhátság és a Duna-völgy találkozásánál."²⁰ Azonkívül, hogy a terület a NATURA 2000 hálózat része, "otthont ad a fokozottan védett Dabasi Turjános Természetvédelmi Területnek, valamint az 1876-ban alapított Táborfalvai Lő- és Gyakorlótérnek."²¹ Itt hazánk egyik legnagyobb aktív katonai lőteréről van szó, amely hazai és nemzetközi hadgyakorlatok helyszínéül szolgál. Ebből fakadóan egy elzárt területről beszélünk, ami így meg tudja őrizni természeti értékeit,²² "hiszen ma itt található a Duna-Tisza közti Homokhátság legnagyobb, összefüggő vizes és homoki élőhely-rendszere."²³ A LIFE+ Természeti alap - mivel a terület a NATURA 2000 hálózathoz tartozik - közreműködésével kidolgozták a „Kiemelt jelentőségű természeti értékek megőrzése a Turjánvidék NATURA 2000 terület déli részén” elnevezésű pályázatot. A projekt 2011 és 2016 között valósul meg.²⁴

A programban megfogalmazott célkitűzések:²⁵

- A kiemelt jelentőségű élőhelyek védelme, többek között a rákosi vipera (*Vipera ursinii rakosiensis*) élőhelyének védelme
- A Turjánvidék NATURA 2000 déli területegységének a helyreállítása és bővítése
- A lőtér területén található természeti értékek megőrzése, flóra és fauna megóvása
- Talaj rehabilitációs feladatok ellátása

---

¹⁹ MILITAIRE GEBIEDEN - INTEGRATED RESTORATION OF NATURAL HABITATS ON MILITARY AREAS IN NATURA 2000 http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2487&docType=pdf (a letöltés dátuma: 2015.04.01.)

²⁰ TURJÁNVIDÉK, AZ ALFÖLD REJTETT KINCSE <http://www.wwf.hu/turjanvidek-az-alfold-rejtett-kincse> (a letöltés dátuma: 2016.04.03.)

²¹ TURJÁNVIDÉK, FOKOZOTTAN VÉDETT FAJOK MENEDÉKE AZ AKTÍV KATONAI LŐTÉR <http://www.wwf.hu/sajtoszoba/5> (a letöltés dátuma: 2015.04.05.)

²² Turjánvidék (2015) i.m.

²³ A KIEMELT JELENTŐSÉGŰ TERMÉSZETI ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSE A TURJÁNVIDÉK NATURA 2000 TERÜLET DÉLI RÉSZÉN" LIFE+ PROJEKT <http://www.kormany.hu/download/3/e0/40000/Honlapon%20Turj%C3%A1n%20honlap%20SI.pdf#!DocumentBrowse> (a letöltés dátuma: 2016.04.07.)

²⁴ Turjánvidék (2015) i.m

²⁵ A Kiemelt (2015) i.m.

A kitűzött célok megvalósításához szükséges feladatok a programban foglaltak alapján:²⁶

- Vízellátottság szabályozása
- Jelzőtáblák és sorompók kihelyezése
- Tanösvény program szervezése és vezetése
- Információszolgáltatás más LIFE program használók felé
- Idegenhonos erdők átalakítása őshonossá
- Lőszermentesítés az érintett területeken
- Katonai döntéshozók számára a program átfogó bemutatása
- Katonai területhasználók természetvédelmi képzési anyagának összeállítása, képzésbe való implementálása

A lő- és gyakorlóteret használók feladatai a képzési anyagban foglaltak alapján:²⁷

- Illetéktelenek távoltartása a területtől
- Tűzvédelem és tűzoltó-kapacitás fejlesztése
- Üzemanyag-szennyezések felszámolása/kármentesítése
- Golyóvédő erdősávok létesítése
- Természetvédelmi monitorozás

A program fejlesztésének jövőbeli lehetőségei

A program hazai vonatkozása mindenképpen nagy előrelépésnek számít, mind a környezetvédelmi szervek, mind a Magyar Honvédség szempontjából. A megfogalmazott célkitűzések és feladatok előremutatóak, melyek alapjául szolgálhatnak egy olyan "jó" gyakorlat kidolgozásához, amit más helyszínen és körülmények között is lehetne alkalmazni. Ezen túlmenően a katonai gyakorlatokkal összefüggésben, fontos lenne kidolgozni egy olyan monitoring hálózatot, ami adott időközönként mérné például a levegőtisztaságot, a talaj állapotát, a víztisztaság mértékét, összhangban a gyakorlatok ütemezett idejével, így meg lehetne állapítani, hogy azok milyen mértékben szennyezőek a környezet számára az adott időintervallumban. Ha ez elérne egy kritikus értéket, akkor esetleg ki lehetne jelölni egy másik területet, ami arra szolgálna, hogy amíg a szennyezett terület rehabilitációja és regenerációja folyik, addig a másik területen lehetne folytatni a katonai tevékenységeket. Ezeket pedig folyamatosan lehetne váltogatni, így jobban kímélve lennének az adott területek.

Konklúzió

A katonai gyakorlóterek NATURA 2000 hálózatba történő csatlakozásával olyan élőhelyeket tudnak biztosítani, amelyek nagyban hozzájárulnak az adott régió biológiai sokféleségének gyarapításához. Fontos viszont az a viszonylagos egyensúlyra való törekvés, amivel az ökoszisztémák fenntarthatóságának figyelembe vétele mellett tudjuk biztosítani az adott haderő célkitűzéseit. Hiszen vannak olyan helyzetek, amikor a környezetvédelmi törekvések előtérbe kerülése, háttérbe szoríthat más tényezőket. Erre jó és egyben szélsőséges példa a kaliforniai Camp Pendleton Beach-nél elhelyezkedő tengerészgyalogosok számára fenntartott

---

²⁶ A Kiemelt (2015) i.m.

²⁷ Gálhidi (2015) i.m.

kiképzőtábor, ahol a katonai vezetés aggodalmát fejezte ki annak jövőbeli működését illetően. Ugyanis a terület 18 veszélyeztetett fajnak ad otthont, aminek védelmét az amerikai veszélyeztetett fajok törvénye biztosítja, így - kis túlzással - fennáll a veszélye, hogy a tábor lassan nemzeti parkká alakul.²⁸ Az EU-ban alkalmazott program viszont pozitív eredményekkel szolgál, és ezek esetleges jövőbeli fejlesztési lehetőségei még nagyobb előrelépést biztosíthatnak ezen a téren.

Irodalomjegyzék

- BIHARI ZOLTÁN, ANTAL ZSUZSANNA, GYÜRE PÉTER (2008): Természetvédelmi ökológia, Debreceni Egyetem TÁMOP 4.1.2 pályázat
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0032_okologia/ch04s06.html
(a letöltés dátuma: 2016.03.25.)
- GODÓ ZOLTÁN (2011): Agro-ökológia
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0021_Agro-okologia/ch01s03.html
(a letöltés dátuma: 2016.03.25.)
- HEGEDŰS HAJNALKA: A Magyar Honvédség fenntarthatósági törekvései a hulladékgazdálkodás terén, Országos fenntarthatósági szakmai nap, Klímaügye(in)k 2016
- KOVÁCS-LÁNG EDIT, KRÖEL-DULAY GYÖRGY, CZÚCZ BÁLINT (2008): Az éghajlatváltozás hatásai a természetes élővilágra és teendők a megőrzés és kutatás területén, Természetvédelmi közlemények 14, pp.5
- KRAJNC ZOLTÁN: The emerging new area of science: ecology of warfare (new paradigms in planning and conducting of military operations),
In: A hadtudomány és a hadviselés komplexitása a XXI. században, ISBN 978-615-5527-47-0 Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2015
- MARIE G. JACOBSSON: Second report on the protection of the environment in relation to armed conflicts
International Law Commission, Sixty-seventh session, 2015
http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/311876/A_CN.4_685-EN.pdf?sequence=3&isAllowed=y
(a letöltés dátuma: 2016.04.28.)
- GÁLHIDY LÁSZLÓ (2015): Természeti értékek és megőrzésük,
WWF Magyarország, Természetvédelmi képzés a Táborfalvai Lő- és Gyakorlóteret használó katonai alakulatok számára
- MAGDALENA ZUG (2015): Journal of security and sustainability issues, The influence of protected areas on military training areas in terms of sustainable development
http://jssidoi.org/dok/JOURNAL%20OF%20SECURITY%20AND%20SUSTAINABILITY%20ISSUES/2015%20Vol_5%20No2%20December/Journal%20of%20Security%20and%20Sustainability%20Issues%20Nr_5_2_1.pdf
(a letöltés dátuma: 2016.04.01.)

---

²⁸ Hopkins (2015) i.m.

MICHAEL HOPKINS (2005): Military Excercises 'good for endangered species'
<http://www.nature.com/news/2005/050812/full/news050808-14.html>
(a letöltés dátuma: 2015.04.01.)

MILITAIRE GEBIEDEN - INTEGRATED RESTORATION OF NATURAL HABITATS ON
MILITARY AREAS IN NATURA 2000
http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=2487&docType=pdf
(a letöltés dátuma: 2015.04.01.)

PADÁNYI JÓZSEF, FÖLDI LÁSZLÓ: Environmental responsibilities of the military, soldiers have
to be "GREENER Berets".
Economic and Management, Published by the University of Defence in Brno, VIII. évf 2.
szám 48-56. o. 2014.

SALISBURY PLAIN - IMPROVING THE MANAGEMENT OF SALISBURY PLAIN NATURA
2000 SITES
http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=search.dspPage&n_proj_id=1712
(a letöltés dátuma: 2015.04.01.)

TURJÁNVIDÉK, AZ ALFÖLD REJTETT KINCSE
<http://www.wwf.hu/turjanvidek-az-alfold-rejtett-kincse>
(a letöltés dátuma: 2016.04.03.)

TURJÁNVIDÉK, FOKOZOTTAN VÉDETT FAJOK MENEDÉKE AZ AKTÍV KATONAI LŐTÉR
<http://www.wwf.hu/sajtoszoba/5>
(a letöltés dátuma: 2015.04.05.)

"A KIEMELT JELENTŐSÉGŰ TERMÉSZETI ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSE A TURJÁNVIDÉK
NATURA 2000TERÜLET DÉLI RÉSZÉN" LIFE+ PROJEKT
<http://www.kormany.hu/download/3/e0/40000/Honlapon%20Turj%C3%A1n%20honlap%20SI.pdf#!DocumentBrowse>
(a letöltés dátuma: 2016.04.07.)